

Warszawa, 12.10.2022

W imieniu [Green REV Institute](#), zielonego think tanku, prowadzącego działania strażnicze, rzecznicze w obszarze transformacji systemu żywności i rolnictwa przekazujemy komentarz dotyczący postów zamieszczanych przez Państwa portale dot. kwestii produkcji oraz spożywania mleka i przetworów mlecznych.

W dniach 8 oraz 9 października portale Donald.pl oraz TVN24 (profil Szkoła Kontaktowego w serwisie Twitter) opublikowały posty oraz artykuły sugerujące, że słowa Posłanki do Parlamentu Europejskiego, dr. Sylwii Spurek wygłoszone w trakcie XIV Kongresu Kobiet we wrocławskiej Hali Stulecia o treści *„To fakt, że państwo nie edukuje, a wręcz indoktrynuje, dając każdemu i każdej, tę tak zwaną szklankę mleka, bo są specjalne programy, które powodują, że każde dziecko musi dostać szklankę mleka w szkole. Czyli to jest po prostu indoktrynacja od małego”* stanowią nadużycie, zaś słowa o indoktrynacji są wyrazem przesady.

Nie da się ukryć, że słowa europosłanki mają oparcie w faktach. Zgodnie ze statystykami, w ramach programu *„Mleko w Szkole”* realizowanego od czasu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej dzieci uczęszczające do szkół i przedszkoli spożyły ponad 2 miliardy szklanek mleka. Warto zaznaczyć, że w programie dzieci i uczniowie spożywają mleko białe i mleko smakowe o różnej zawartości tłuszczu, twarożki, sery i jogurty. **Wszystkie te produkty były wyłącznie pochodzenia zwierzęcego, a więc stanowiły jedną grupę produktów – promowaną, dystrybuowaną i dotowaną przez środki publiczne.** Program ten zresztą jest kontynuowany w ramach *„Programu dla szkół”* – to kontynuacja dotychczasowych programów *„Owoce i warzywa w szkole”* i *„Mleko w szkole”*, które od roku szkolnego 2017/2018 stanowią jedno działanie.

Zgodnie z definicją słownikową **indoktrynacja** to *„wpajanie jednostkom, grupom lub całemu społeczeństwu przekonań, zwłaszcza politycznych i społecznych, idei lub wzorów*

kontakt@greenrev.org | Giordana Bruna 34 / skrytka 5, 02-523 Warszawa, Polska

KRS 0000521182 | NIP 5213677634 | REGON 147376122

zachowań” i może ona odbywać się między innymi przez system oświaty. Celem programu było kształtowanie wśród dzieci i młodzieży określonych nawyków żywieniowych poprzez promowanie spożycia mleka i przetworów mlecznych.

Oczywistym jest, że program „*Mleko w szkole*” miał na celu wpojenie młodzieży szkolnej wzorów zachowań w ramach systemu oświaty, polegających na spożywaniu produktów i przetworów mlecznych. Zupełnie przy tym ignorowano aspekty zdrowotne i środowiskowe, które są związane z wytwarzaniem tego rodzaju produktów. Ignorowano też kwestię dostępności innego rodzaju produktów – mianowicie produktów pochodzenia roślinnego, takich jak mleka i przetwory roślinne.

Warto zaznaczyć, że umożliwienie wyboru uczniom, czy chcą spożywać mleko i przetwory „*tradycyjne*” czy mleko i przetwory pochodzenia roślinnego, stanowiłoby realizację postulatów zawartych w Europejskiej Karcie Praw Podstawowych. Zgodnie z jej art. 24 ust. 2 we wszystkich działaniach dotyczących dzieci, zarówno podejmowanych przez władze publiczne, jak i instytucje prywatne, należy przede wszystkim uwzględnić najlepszy interes dziecka. **Prawo do wyboru stanowiłoby zaprzeczenie indoktrynacji, a wręcz prowadziłoby do promowania i kształtowania postaw dotyczących świadomego wyboru i zachowania proobywatelskiego.** Stanowiłoby to również wyraz promowania zdrowych nawyków żywieniowych, jak również kształcenia postaw prośrodowiskowych i prozdrowotnych – dostępność do roślinnych, nieprzetworzonych produktów jest zgodna z wiedzą przekazywaną dzieci i młodzieży w szkołach oraz jest zgodna z rzetelnymi zaleceniami żywieniowymi. Mimo tego zdecydowano się na promocję jednej grupy produktów, zupełnie ignorując zalecenia zdrowotne, oraz – być może co gorsza – prawo młodych ludzi do wyboru i samostanowienia.

Trudno zatem polemizować ze słowami europosłanki Sylwii Spurek, w szczególności nie przytaczając żadnych argumentów w tym zakresie. Postawa organów władzy publicznej, jak również kształt i zakres programów jasno świadczyły o tym, że mieliśmy do czynienia z indoktrynacją od małego; słowa te miały zatem poparcie w faktach i nie stanowiły nadużycia.

Ze szczególnym zaniepokojeniem przyjmujemy fakt, że portale, które powinny wspierać klimatyczne działania informacyjne, w sposób przesmiewczy traktują jeden z najważniejszych problemów XXI wieku - katastrofę klimatyczną i tym samym wzmacniają przekaz denialistów i populistów klimatycznych dot. zmian klimatycznych i ich wpływu na jakość życia i zdrowie ludzi, życie zwierząt, utratę ekosystemów.

Chcemy także podkreślić i wskazać na kilka aspektów, które pominęliście Państwo w swoich postach:

- **wykorzystania środków publicznych** do wspierania produkcji zwierzęcej. Program Mleko w Szkole to obecnie 90 milionów euro rocznie wykorzystywanych w ramach Wspólnej Polityki Rolnej. Wspólna Polityka Rolna od lat jest przedmiotem krytyki środowiska naukowego i organizacji pozarządowych, bo pomimo trzyletnich negocjacji w zakresie nowego okresu programowania: 2023-2027, WPR nie odpowiada na cele i ambicje Europejskiego Zielonego Ładu. Ponad 380 miliardów euro Wspólnej Polityki Rolnej to głównie dopłaty bezpośrednie ale także finansowanie promocji produktów rolno-spożywczych oraz programy społeczne jak Program Mleko w Szkole. W ramach analiz Greenpeace EU wykazał, że dotychczasowa polityka promocji, w ramach 180-200 milionów euro rocznie, aż 30 % przeznaczała na promocję mięsa i nabiału. Oznacza to, że środki publiczne, które powinny wspierać realizację celów strategii Od pola do stołu i Europejskiego Zielonego Ładu wspierają dzisiaj produkcję zwierzęcą: mięsa, nabiału, jaj. Nie jest to jedynie Wspólna Polityka Rolna, warto spojrzeć na dofinansowanie w ramach badań i rozwoju (Horyzont 2020), oraz funduszy spójności UE. Dzisiaj, w sytuacji, kiedy 3 miliardy osób cierpi z powodu złego odżywiania, a ponad 800 milionów głoduje, wspieranie nieefektywnego systemu opartego na produkcji zwierzęcej jest także nieefektywnym dysponowaniem środkami publicznymi;

- **klimat:** System żywnościowy odpowiada za 26% obecnych globalnych emisji gazów cieplarnianych (GHG)¹; Rolnictwo zwierzęce, największy emitent gazów cieplarnianych w systemie żywnościowym, jest odpowiedzialne za 15% globalnych emisji, co odpowiada mniej więcej emisji z sektora transportu²; Wpływ na klimat największych na świecie korporacji mięsnych i mleczarskich - Big Animal Agriculture - może już rywalizować z wpływem gigantów naftowych - Big Oil. Pięciu największych graczy w branży Big Livestock - JBS, Tyson, Cargill, Dairy Farmers of America i Fonterra - razem emitują więcej gazów cieplarnianych niż ExxonMobil³; Jeśli przemysłowe rolnictwo zwierzęce będzie kontynuowało swoją działalność, rozwój branży spowoduje przekroczenie naszego globalnego budżetu emisji dla 1,5°C. W ciągu dziesięciu lat sektor hodowlany będzie odpowiadał za prawie połowę (49%) światowego budżetu emisji dla 1,5°C do roku 2030 i 80% do roku 2050⁴; Nawet gdyby emisje z paliw kopalnych natychmiast ustały, emisje z samych naszych systemów żywnościowych mogłyby zwiększyć globalne temperatury o ponad 1,5C⁵;
- **bioróżnorodność, środowisko, deforestacja:** Co roku świat traci około 5 milionów hektarów lasów. 95% tego zjawiska ma miejsce w tropikach. Co najmniej 75 % tego procesu jest spowodowane przez rolnictwo - w szczególności wycinanie lasów pod

---

¹ <https://www.bcg.com/ja-jp/publications/2022/combating-climate-crisis-with-alternative-protein>

² <https://www.bcg.com/ja-jp/publications/2022/combating-climate-crisis-with-alternative-protein>

³ <https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2022/07/Feedback-Big-Livestock-versus-the-Planet-Final-April-2020.pdf>

⁴ <https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2022/07/Feedback-Big-Livestock-versus-the-Planet-Final-April-2020.pdf>

⁵ [33154139](https://www.bcg.com/ja-jp/publications/2022/combating-climate-crisis-with-alternative-protein)

uprawy oraz hodowlę zwierząt gospodarskich⁶; Biorąc pod uwagę łączną masę wszystkich ssaków na Ziemi to zwierzęta tzw. hodowlane stanowią obecnie 60%. Dzięki zwierzęta to jedynie ok. 4%. Globalne populacje ryb, ptaków, ssaków, płazów i gadów zmniejszyły się globalnie o 60% w latach 1970-2014; Wylesianie związane z rolnictwem zwierzęcym odpowiada za emisję do atmosfery około 2,4 mld t CO₂ każdego roku (FAO); Na potrzeby sektora hodowli zwierząt wykorzystywane jest ponad 8% światowego zużycia wody w tym ok. 70% dostępnej świeżej wody;

- **ludzie:** Chów zwierząt bez wątpienia nie pozostaje bez wpływu na zdrowie zarówno dla osób pracujących na fermach przemysłowych, jak i osób zamieszkujących w ich sąsiedztwie. Oprócz zagrożeń chemicznych i fizycznych, zagrożenie stanowią szkodliwe czynniki pochodzenia biologicznego, do których zaliczane są mikro i makroorganizmy (bakterie, wirusy, promieniowce, grzyby) oraz wytwarzane przez nie struktury i substancje, wywierające niekorzystny wpływ na człowieka i które mogą być przyczyną dolegliwości i chorób m.in. pochodzenia zawodowego. W środowisku o charakterze wiejskim źródłem szkodliwych czynników biologicznych (SCB) są: zakażeni ludzie i zwierzęta, ścieki, odpady, produkty zwierzęce i roślinne, pyły, wydaliny ludzkie i zwierzęce, materiał kliniczny, gleba, woda, aerozole. Ze względu na rodzaj oddziaływania na organizm człowieka, szkodliwe czynniki biologiczne można podzielić na te, które wywołują zoonozy (choroby odzwierzęce) lub charakteryzują się działaniem alergizującym i immunotoksycznym. Jednym z poważniejszych zagrożeń dla pracowników ferm przemysłowych są bioaerozole, w skład których mogą wchodzić cząstki, których źródło stanowią w głównej mierze zwierzęta hodowlane (wydzieliny, wydaliny, fragmenty naskórka, pierza itp.)⁷.

---

⁶ <https://ourworldindata.org/what-are-drivers-deforestation>

⁷ <https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2022/10/Minister-Zdrowia-z-upowaznienia-do-Pana-T-Latos-dot-wplywu-ferm-na-zdrowie-ludzi-uzupelnienie-stanowiska-6.2022-2-1.pdf>

- **ludzie/zdrowie:** W wielu badaniach wykazano pozytywną zależność między spożyciem nabiału, mleka ogółem, mleka pełnotłustego, niskotłuszczowego i odtłuszczonego a występowaniem trądziku. Za jego rozwój mogą być odpowiedzialne zawarte w mleku hormony, α -laktoalbumina i BCAA (niezbędne aminokwasy rozgałęzione). Aminokwasy pochodzące z mleka pobudzają wydzielanie insuliny i indukują wątrobową syntezę insulinopodobnego czynnika wzrostu-1 (IGF-1). Każda dodatkowa porcja nabiału lub mleka znacząco zwiększa ryzyko trądziku, dlatego zalecenia dietetyczne w profilaktyce trądziku powinny uwzględniać ograniczenie spożycia mleka [1,2,3,4]. Badania wskazują także na potencjalną rolę wysokiego spożycia mleka i produktów mlecznych w zwiększeniu ryzyka raka prostaty u dorosłych mężczyzn [4,5,6,7,8]. Białka mleka krowiego (m.in. kazeina, β -laktoglobulina i α -laktoalbumina) należą do najczęściej uczulających alergenów pokarmowych. Z kolei nietolerancja laktozy jest zaburzeniem trawienia cukru mlecznego i stanowi jedną z najczęstszych nietolerancji pokarmowych u człowieka⁸.

---

⁸ [1] Dai R, Hua W, Chen W, Xiong L, Li L. The effect of milk consumption on acne: a meta-analysis of observational studies. *J Eur Acad Dermatol Venereol*. 2018 Dec;32(12):2244-2253. doi: 10.1111/jdv.15204. Epub 2018 Sep 5. PMID: 30079512.[2] Rich-Edwards, J.W.; Ganmaa, D.; Pollak, M.N.; Nakamoto, E.K.; Kleinman, K.; Tserendolgor, U.; Willett, W.C.; Frazier, A.L. Milk consumption and the prepubertal somatotrophic axis. *Nutr. J.* 2007, 6, 28.[3] Juhl CR, Bergholdt HKM, Miller IM, Jemec GBE, Kanters JK, Ellervik C. Dairy Intake and Acne Vulgaris: A Systematic Review and Meta-Analysis of 78,529 Children, Adolescents, and Young Adults. *Nutrients*. 2018 Aug 9;10(8):1049. doi: 10.3390/nu10081049. PMID: 30096883; PMCID: PMC6115795.[4] Aghasi M, Golzarand M, Shab-Bidar S, Aminianfar A, Omidian M, Taheri F. Dairy intake and acne development: A meta-analysis of observational studies. *Clin Nutr*. 2019 Jun;38(3):1067-1075. doi: 10.1016/j.clnu.2018.04.015. Epub 2018 May 8. PMID: 29778512. [5] Lu W, Chen H, Niu Y, Wu H, Xia D, Wu Y. Dairy products intake and cancer mortality risk: a meta-analysis of 11 population-based cohort studies. *Nutr J*. 2016 Oct 21;15(1):91. doi: 10.1186/s12937-016-0210-9. PMID: 27765039; PMCID: PMC5073921. [6] Song Y, Chavarro JE, Cao Y, Qiu W, Mucci L, Sesso HD, Stampfer MJ, Giovannucci E, Pollak M, Liu S, Ma J. Whole milk intake is associated with prostate cancer-specific mortality among U.S. male physicians. *J Nutr*. 2013 Feb;143(2):189-96. doi: 10.3945/jn.112.168484. Epub 2012 Dec 19. PMID: 23256145; PMCID: PMC3542910. [7] Aune, D.; Rosenblatt, D.A.N.; Chan, D.S.M.; Vieira, A.R.; Vieira, R.; Greenwood, D.C.; Vatten, L.J.; Norat, T. Dairy products, calcium, and prostate cancer risk: A systematic review and meta-analysis of cohort studies. *Am. J. Clin. Nutr.* 2014, 101, 87–117. [8] Gil H, Chen QY, Khil J, Park J, Na G, Lee D, Keum N. Milk Intake in Early Life and Later Cancer Risk:

Pomijając kwestie dobrostanu krów tzw. mlecznych, który został wskazany w roboczym dokumencie Komisji Europejskiej w ramach prac nad przeglądem legislacji dla dobrostanu zwierząt (fitness check) jako obszar o największej liczbie nieprawidłowości i uchybień, warto zaznaczyć, że mleko zwierzęce pochodzące w największym stopniu z ferm przemysłowych oznacza cierpienie nie tylko zwierząt tzw. hodowlanych, ale ludzi - mieszkańek, mieszkańców obszarów sąsiadujących z fermami, osób, które są skazane na niezdrową żywność, środowiska naturalnego i planety. Jako media bardzo często wspieracie Państwo protesty osób mieszkających w pobliżu ferm np. [powstającej fermy w Sadkowie](#). Jednocześnie ośmieszając kwestie produkcji przemysłowej i jej wpływu na zdrowie ludzi, jakość życia, dobrostan zwierząt oraz klimat włączacie się w debatę przeciwko transformacji systemu żywności.

Obecny system żywności jest nieefektywny i szkodliwy. Środowiska naukowe od lat alarmują, wskazując, że sprawiedliwa transformacja musi obejmować energetykę, transport i rolnictwo, system produkcji żywności. W skali globalnej prawie 80% gruntów rolnych jest wykorzystywanych do hodowli zwierząt, a mimo to produkuje się na nich zaledwie 18% globalnych kalorii⁹.

Rozumiemy, że bardzo często połączenie kropek na mapie praw człowieka, praw zwierząt i klimatu nie jest łatwe. Jednak od mediów oczekujemy, że przed zamieszczeniem posta dla klikalności zastanowią się czy nostalgia za czasami szkolnymi jest warta budowania debaty przeciwko sprawiedliwej transformacji. Przeciwno zmianom w Programach Szkolnych walczył już [Poseł do PE Krzysztof Jurgiel](#), sprzeciwiając się włączeniu do finansowania roślinnych zamienników mleka.

A Meta-Analysis. Nutrients. 2022 Mar 15;14(6):1233. doi: 10.3390/nu14061233. PMID: 35334890; PMCID: PMC8948718.

